Prevádzkovateľ: **Drahuška a my...**, občianske združenie, Košická 56, 821 08 Bratislava
Realizačné pracovisko: **Komunitné centrum Drahuškovo**, Drahuškovo 828, 916 16 Krajné

DRAHUŠKOVO

VZDELÁVANIE A VÝCHOVA ĽUDÍ S AUTIZMOM K VYŠŠEJ SAMOSTATNOSTI

metodická príručka

Vytvorené v rámci projektu: **SME SAMOSTATNEJŠÍ! 2013-2015, SS-1-33**

Projekt je podporený programom Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizujú:
www.eeagrants.org
www.eeango.sk/aoi
nadácia ekopolis
socia
NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA
CHILDREN OF SLOVAKIA FOUNDATION
ICELAND LIECHTENSTEIN NORWAY
eea grants

www.drahuskovo.sk

Drahuška a my...o.z.
Košická 56, 821 08 Bratislava
http://**www.drahuskovo.sk**
mail: **drahuskovo@drahuskovo.sk**
Tel. mobil: **0905 628 812**
Tel. kancelária: **02/ 507 02 676**
IČO: 30801168
DIČ 2022136567

Realizačné pracovisko
Komunitné centrum Drahuškovo
Drahuškovo 828, 916 16 Krajné
Tel. Drahuškovo: **032/ 321 99 32**

Sociálna služba v **Komunitnom centre Drahuškovo** je poskytovaná v podmienkach systému manažérstva kvality, ktorý je v zhode s normou ISO 9001:2008 s akreditáciou **The United Kingdom Accreditation Service**

Číslo účtu: **8970976/5200** (OTP banka)
IBAN: **SK77 5200 0000 0000 0897 0976** ... BIC kód: **OTPV SK BX**

Účet na poukázanie **2% z daní: 12249508/5200** (OTP banka)

OBSAH

1. ORGANIZÁCIA – SÍDLO ZDRUŽENIA A REALIZAČNÉ PRACOVISKO 2
2. DRAHUŠKOVO 3
3. Z HISTÓRIE AUTIZMU 4
4. DEFINÍCIA AUTIZMU 5
5. ZÁKLADNÁ TRIÁDA POŠKODENÍ PRI AUTIZME 6
6. MOŽNOSTI VZDELÁVANIA OSÔB S AUTIZMOM 11
7. VÝCHOVA A VZDELÁVANIE K SAMOSTATNOSTI DOSPELÝCH ĽUDÍ S AUTIZMOM V PODMIENKACH ŠPECIALIZOVANÉHO ZARIADENIA DRAHUŠKOVO – METODIKA PRÁCE 13
8. KONKRÉTNE PRÍPADY ROZVOJA NIEKTORÝCH ZRUČNOSTÍ A SCHOPNOSTÍ U NIEKTORÝCH KLIENTOV 16
9. NÁZORNÉ POMOCKY, KTORÉ MOŽNO POUŽIŤ PRI ROZVOJI NIEKTORÝCH ZRUČNOSTÍ A SCHOPNOSTÍ POTREBNÝCH K VAČŠEJ SAMOSTATNOSTI 24
10. O PROJEKTE A O BUDÚCNOSTI STAROSTLIVOSTI O ĽUDÍ S AUTIZMOM NA SLOVENSKU 32
11. ZOZNAM POUŽITEJ ODBORNEJ LITERATÚRY 37

1. ORGANIZÁCIA – SÍDLO ZDRUŽENIA A REALIZAČNÉ PRACOVISKO

Drahuška a my..., občianske združenie,

je dobrovoľná a otvorená spoločenská organizácia, združujúca občanov so záujmom o problematiku a život ľudí s autizmom a príbuznými postihnutiami. Naše združenie vzniklo za účelom pomoci ľuďom s autizmom a ich rodinám. Cítime nedostatky v starostlivosti o ľudí s autizmom v dospelosti. Z tohto dôvodu vytvárame možnosti pre ich zmysluplný spôsob života a plnohodnotné trávenie voľného času v komunitnom zariadení. Spolu budujeme lepšiu budúcno sť pre ľudí s autizmom a s podobnými postihnutiami.

„Drahuška a my..." spolupracuje s organizáciami na Slovensku aj v zahraničí. Je otvorená ku konštruktívnej podpore podobných projektov.

Komunitné centrum Drahuškovo

bolo zaradené do registra poskytovateľov sociálnych služieb na území Trenčianskeho samosprávneho kraja platným rozhodnutí TSK zo dňa 11. 11. 2010 a zapísané v registri poskytovateľov sociálnych služieb pod č. TSK/2010/0674-8

2. DRAHUŠKOVO JE:

... *špecializovaným zariadením* pre ľudí s autizmom a domovom sociálnych služieb pre iné postihnutia, kde klienti nie sú "opatrovaní a strážení", naopak, zastávajú pozíciu rovnocenných partnerov personálu.

... *domovom podporovaného bývania*, sociálna služba osobám, ktoré sú odkázané na pomoc iných osôb.

... *domovom na pol ceste*, ktorý dáva príležitosť mladým dospelým - absolventom detských domovov - uplatniť sa ako personál pracujúci v zariadení, vyškolený odbornými školiteľmi a ponúka im možnosť rozvíjania svojho odborného vzdelania.

... *chránenými dielňami*, ktoré predstavujú zmysluplnú prácu ťažko postihnutým ľuďom a dávajú možnosť sebarealizácie.

Komunitné centrum Drahuškovo je prioritne domovom pre dospelých klientov s autizmom a podobnými postihnutiami, ktorým sa snažíme v prirodzených podmienkach zabezpečiť zmysluplný život s aktivitami a činnosťami, ktoré sú reálne a najmä pre život potrebné. Ide o koedukované zariadenie, kde rozvíjame ich sebaobslužné, komunikačné a sociálne zručnosti, pracovné návyky, a v neposlednej miere dôraz kladieme aj na rozvíjanie ich záujmov.

3. Z HISTÓRIE AUTIZMU

Slovo autizmus je odvodené od gréckeho zámena „autos", čo znamená „on sám" a prvý raz ho v tomto význame použil psychiater **Eugen Bleuler,** riaditeľ nemocnice v Zurichu v r. 1910 pri opise utiahnutého správania spojeného s niektorými typmi schizofrénie. Psychiater Leo Kanner použil tento termín tiež v spojitosti so schizofréniou a s utiahnutým správaním skupiny detí, s ktorými pracoval v nemocnici v Baltimore, v USA. Svoje odborné postrehy publikoval v článku z r. 1943 pod názvom **„Autistic disturbances of affective contact."** (Autistické poruchy citového kontaktu.)

Jeho publikácia, písaná v anglickom jazyku, sa ihneď dostala do pov edomia širšej odbornej verejnosti. V kruhoch psychiatrov v anglicky hovoriacich krajinách jediná ovplyvňovala odpoveď na otázku čo je autizmus a to po dobu ďalších 40 rokov.

V roku 1944 rakúsky študent medicíny **Hans Asperger** rovnako

publikoval prácu, v ktorej sa venoval podobnému patologickému javu v správaní, nazvanú **„Die Autistischen Psychopathen in Kindesalter" (*Autistická psychopatia u detí*)**, tá sa však stala známou iba v niektorých častiach Európy.

Až v roku 1981 ho širšej verejnosti predstavila britská psychologička **Lorna Wing** a zaviedla termín **Aspergerov syndróm**.

Autizmus zároveň popísala ako kontinuum, ktoré sa môže prejavovať v rozsahu od veľmi ťažko fyzicky a duševne retardovaných osôb až po veľmi schopné, vysoko inteligentné, ale čudácke osoby so spoločenskými problémami.

Diagnóza F84 v sebe zahŕňa nasledovné rozdelenie:

F84,0 Detský autizmus
F84,1 Atypický autizmus
F84,2 Rettov syndróm
F84,3 Iná detská dezintegračná porucha
F84,4 Hyperaktívna porucha spojená s mentálnou retardáciou a stereotypnými pohybmi,
F84,5 Aspergerov syndróm

Podľa medzinárodnej klasifikácie chorôb 10 z r. 2008 (Národné centrum zdravotníckych informácií) nájdeme pod prenikavými poruchami vývinu F84 klasifikované poruchy charakterizované kvalitatívnym zhoršením reciprocných sociálnych interakcií a spôsobov komunikácie a obmedzeným, stereotypným opakujúcim sa repertoárom záujmov a aktivít.

4. DEFINÍCIA AUTIZMU

Hoci autizmus môžeme považovať ešte stále za mladú diagnózu, dnes sa toho o autizme, v odborných i laických kruhoch, vie už veľa. Je tu však stále množstvo informácií, ktoré nám k celkovému pochopeniu tejto vývinovej poruchy ešte chýba.

S určitosťou dnes už napríklad môžeme tvrdiť, že autizmus je **celoživotne trvajúca porucha**. V priebehu vývinu sa niektoré charakteristiky a symptómy tejto poruchy môžu zmeniť a hoci sa môžu meniť použité terapeutické prístupy a aj hĺbka postihnutia, diagnóza autizmu ostáva po celý život.

Je to porucha **pervazívna** - prenikajúca do všetkých zložiek osobnosti jednotlivca s autizmom a zahŕňame ju pod vývinové poruchy. Odzrkadľuje sa v narušenom a rozdielnom vývine v rôznych oblastiach u postihnutej osoby – v oblasti vývinu hrubej motoriky, vývinu jemnej motoriky, vývinu reči, vývinu kognitívnych oblastí, zmyslového vnímania a pod.

Autizmus vzniká na neurobiologickom podklade a **postihuje najmä tie mozgové funkcie, ktoré sa podieľajú na spracovávaní vnemov** zo senzorických analyzátorov. Prichádzajúce vnemy zo senzorických aparátov ľudia postihnutí autizmom nedokážu adekvátne spracovať a výsledkom sú problémy v komunikácii, sociálnych vzťahoch, predstavivosti a celkovo v ich správaní.

Vieme i to, že autizmus sa môže vyskytovať v rôznych kombináciách a rovnako môže byť i sprievodným znakom **iných postihnutí**.

Od rozsahu a stupňa samotného postihnutia sa potom odvíja i určenie **primárnej a sekundárnej diagnózy**.

Napríklad autizmus (**primárna diagnóza**), s pridruženými postihnutiami (**sekundárna diagnóza**), ktorými môžu byť napríklad postihnutia zrakové, sluchové, telesné, epilepsia, poruchy reči a pod.

K doplneniu základných informácií o autizme môžeme spomenúť i to, že niektorí ľudia s autizmom disponujú priemernou **inteligenciou**, či zriedkavo dosahujú dokonca i nadpriemerné inteligenčné výsledky, u väčšiny sa však vyskytuje istý stupeň mentálneho postihnutia, ktoré môže byť ľahké, ale i hlboké. V tejto súvislosti hovoríme o **nízkofunkčnom** a **vysokofunkčnom** autizme.

Autori rôznych vedeckých publikácií o autizme sa však zhodujú v názore, že zatiaľ nie je bohužiaľ dostatočne známe, čo je **príčinou autizmu.**

V spojitosti s autizmom už dokážeme identifikovať niektoré kauzálne medicínske poruchy a lokalizovať určité poškodenia, ako aj definovať isté biologické odchýlky, samotná príčina autizmu však zostáva naďalej neznáma.

Veľkú rolu tu zohráva dedičnosť, ale zatiaľ bohužiaľ nie je známe, ktoré konkrétne gény sú prepojené práve s autizmom.

5. ZÁKLADNÁ TRIÁDA POŠKODENÍ PRI AUTIZME

Na autizmus nemôžeme pozerať ako na príliš jasnú či jednoducho definovateľnú poruchu. Naprieč spektrom, jednotlivci s autizmom sa líšia jeden od druhého v rovnakej miere, ako sa líšia i od celkovej populácie.

Ľudia postihnutí autizmom majú však problémy (hoci rôzneho druhu a stupňa) v istých oblastiach, ktoré sa u každého jednotlivca prejavujú osobitým spôsobom. Sú známe ako **„Triáda poškodení."**

Ide o problémy:

- v sociálnej interakcii
- v predstavivosti
- a primárne - v komunikácii

5.1. PROBLÉMY V KOMUNIKÁCII - REČ A JEJ POSTIHNUTIE

Reč, a na tom sa zhodujú mnohí autori, je u ľudí s autizmom postihnutá takmer vždy. Ide tu o kvalitatívne i kvantitatívne poškodenia reči.

Postihnutie reči sa prejavuje rôzne. Môže sa prejaviť napríklad:

- echoláliami (opakovaním slov a viet),
- monotónnou rečou bez intonácie,
- nedostatkami v spontánnosti a variáciách v použití jazyka,
- citovou neadekvátnosťou,
- neprimeranosťou rečového prejavu,
- rozdielmi v receptívnom jazyku (porozumení reči)
- rozdielmi v expresívnom jazyku (verbálnom vyjadrovaní) t.j. nedostatočným porozumením reči a i.

V **neverbálnej komunikácii** postihnutý často:

- neukazuje na predmety, ktoré chce podať,
- nepoužíva gestá,
- nepoužíva mimiku tváre k vyjadreniu emócií,
- nepoužíva posturáciu tela k funkčnej komunikácii, ň
- vyhýba sa očnému kontaktu, díva sa skrz,
- nekomunikuje pohľadom.

Porozumenie reči a teda spôsob akým jednotlivec s autizmom reč spracováva je pravdepodobne **jedným z kľúčových faktorov**, ktoré ovplyvňujú následne používanie verbálneho jazyka.

U detí, ktoré majú dokázateľne veľmi slabé porozumenie reči sa expresívna reč vyvíja často **spomalene**, prípadne sa vôbec **nerozvinie**. U týchto detí často sledujeme známky frustrácie, problémového správania i agresie. Tieto agresívne tendencie v správaní, úzkosť, strach, nepružnosť a sklon k stereotypom súvisia často práve s poškodením ich percepčných schopností a s problémami rečového dorozumievania.

KOMUNIKÁCIA

Od roku 1980 nastal veľký posun od zamerania pozornosti na problém **postihnutia reči** u osôb s autizmom k zameraniu pozornosti na **komunikáciu** ako na fundamentálny problém.

Pri autizme sú totiž poznačené obe - **verbálne i neverbálne formy komunikácie,** a i keď v určitých prípadoch schopnosť správne štrukturovať reč je dobrá, najmä v prípadoch osôb s vysokofunkčným autizmom a Aspergerovým syndrómom, komunikácia a sociálne využitie jazyka ostáva postihnuté.

Komunikácia pochádza z latinského slova **„communicatio"**, ktoré vo svojej podstate znamená **spájanie, prepájanie.**

Komunikácia s ostatnými ľuďmi je pre človeka jednou z najdôležitejších potrieb. Komunikovať znamená primárne vedieť upozorniť na svoje potreby – je teda spojená so schopnosťou prežiť, získať informácie, ktoré nám pomôžu uľahčiť si život, vyjadriť pocity, ktoré nám pomôžu nájsť porozumenie, prípadne vyvolajú chcenú reakciu u iných ľudí.

Človek je spoločenský tvor. Žijeme v spoločnosti iných ľudí, vytvorili sme si v tejto spoločnosti isté pravidlá či kódy, podľa ktorých sa riadime, ktoré riadia naše správanie a v konečnom dôsledku nám pomáhajú prežiť. Mozog človeka je prispôsobený tak, aby z nekonečného chaosu detailov dokázal na základe poznaného a zapamätaného **vytvárať súvislosti.**

Zovšeobecňujeme, aby sme sa dokázali jednoduchšie orientovať vo veľkom množstve podnetov, ktoré nás obklopujú. Vieme prenášať významy a na základe skúsenosti ich prideľovať jednotlivým symbolom, ktoré ich potom reprezentujú. Reč a celá ľudská komunikácia je založená na **prenášaní významov, abstrakcii a symbolike.**

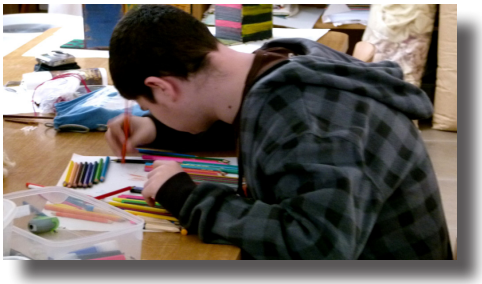

Osoby s autizmom majú obmedzenú schopnosť zovšeobecniť, či **porozumieť abstraktným pojmom**. **Vnímajú iba to, čo naozaj vidia.**

Ako tvrdí mnoho odborníkov, jednotlivci postihnutí autizmom rozumejú **symbolom** iba s veľkými problémami. To sa dnes vysvetľuje najmä **nedostatkom predstavivosti.**

V najzákladnejšom zmysle slova **predstavivosť** znamená prekročiť doslovný význam a domyslieť si význam

k tomu čo vnímame. V tejto súvislosti autori uvádzajú dôležitosť harmonickej spolupráce oboch hemisfér mozgu k tomu, aby sme dokázali informáciu nielen „doslovne" prijať a zapísať do pamäte, ale aj rozanalyzovať.

Vedci dokázali, že **súhra oboch hemisfér** u ľudí s autizmom je spomalená, prípadne úplne chýba.

Zjednodušene povedané, **ľavá a pravá hemisféra v mozgu ľudí s autizmom navzájom nekomunikujú**.

Keďže ľavá hemisféra spracováva detaily a pravá hemisféra spracováva koncept celej myšlienky, osoba s autizmom vníma detaily, ale uniká jej celá myšlienka.

Autizmus, a tu musíme súhlasiť s uvedeným názorom, je teda postihnutie, ktoré je úzko späté s pojmom význam. Tam, kde väčšina ľudí chápe význam a spojenie so životom pomocou **analýzy a intuície**, ľudia s autizmom sú často ponechaní, aby si vystačili so zmyslovým vnímaním.

5.2. PROBLÉMY V SOCIÁLNEJ INTERAKCII

Neurobiologicky podmienená **obmedzená schopnosť** jednotlivca s autizmom porozumieť a priraďovať význam k okolitým podnetom sťažuje takto postihnutej osobe možnosť zúčastniť sa vzájomnej medziľudskej komunikácie a teda i možnosti plnohodnotného života v spoločnosti.

Jednotlivci s autizmom nerozumejú dostatočne **správaniu iných ľudí,** nechápu jeho význam a nevedia ho preto ani sami správne použiť. Svet, v ktorom chýba význam sa takto stáva svetom plným nepochopiteľných náhodných radov udalostí, meniacich sa tvárí a nezrozumiteľných slov.

Svet vnímaný ako chaos môže mať za následok vyhýbanie sa kontaktu s inými ľuďmi, prípadne ľahostajnosť voči takýmto kontaktom.

Ďalším faktorom, ktorý komplikuje porozumenie sociálnej interakcie je i to, že niektorí ľudia s autizmom majú tendenciu hľadať v každej prebiehajúcej

situácii **vzťah príčiny a následku.**

Tu však nesmieme zabúdať na to, že vo svete, ktorý je vnímaný ako chaos, je vzťah príčiny a následku jedným z mála záchytných bodov, o ktoré sa ľudia s autizmom môžu oprieť.

Ak sa však pozrieme na problematiku sociálnych vzťahov, musíme konštatovať, že sociálne správanie sa často neriadi kauzalitou, ale ľudskými zámermi. Potom, osoba postihnutá autizmom nedokáže doceniť sociálne využitie komunikácie a nepociťuje preto ani radosť z komunikácie.

5.3. PROBLÉMY V PREDSTAVIVOSTI

Ako sme už vyššie spomínali, s neschopnosťou porozumieť **symbolike** a zovšeobecňovaniu veľmi úzko súvisia problémy v **predstavivosti**. Zameranie sa na detail, kde zároveň uniká vnímanie a porozumenie celku sa premieta i do celkového rámca imaginatívnych schopností.

Ide tu o neschopnosť **abstrahovať**, **zovšeobecňovať** (bicykel, nie je len ten ,,môj" modrý, ale každý iný, hoci má inú farbu, veľkosť, značku), resp. neschopnosť chápania **širších súvislostí**, problém s pochopením abstraktných pojmov (chvíľku, trocha, málo) a plynutia času, nechápu predmety v ich skutočnej funkcionalite ale len ich časti (korálky v náhrdelníku a ich poradie sú dôležité, chápanie náhrdelníka ako ozdoby nemá pochopenie). Ľuďom s autizmom chýba **abstrakcia emocionálna i sociálna.**

6. MOŽNOSTI VZDELÁVANIA OSÔB S AUTIZMOM

6.1. ŠTRUKTURALIZÁCIA PROSTREDIA

- **jasná a zrozumiteľná orientácia v priestore a čase**

V predošlých kapitolách sme sa zaoberali svetom ľudí s autizmom, v ktorom chýba význam.

Agresívne tendencie v správaní, úzkosť, strach, fóbie, poruchy spánku, nepružnosť a sklon k stereotypom sú často reakciou jednotlivcov s autizmom na takýto svet. Vychádzajú z neschopnosti porozumieť okolitému svetu. Z tohto dôvodu všetky nové podnety často ľudia s autizmom odmietajú a reagujú na ne úzkosťou. Boja sa objavovať okolitý svet, neprejavujú sa spontánne, snažia si zachovať veľmi rigidný poriadok aspoň tých vecí a dejov, ktoré dokážu ešte samé ovplyvniť.

Ak sa ľudia s autizmom vďaka svojmu postihnutiu **nedokážu prispôsobiť prostrediu**, ktoré zažívajú ako chaotické až strašidelné, je na nás, aby sme do ich života vniesli poriadok, pokoj a bezpečnosť. Až keď sa takýto človek cíti bezpečne, rozumie istému organizačnému poriadku a následnosti javov, dokáže sa otvoriť svojmu okoliu a snahám výchovy a vzdelávania.

Schopnosť všímať si detail je veľmi silná stránka osobnosti jednotlivca s autizmom, ktorá mu síce často sťažuje orientáciu v podnetoch, no môžeme ju v istých prípadoch využiť aj ako dôležité pozitívum.

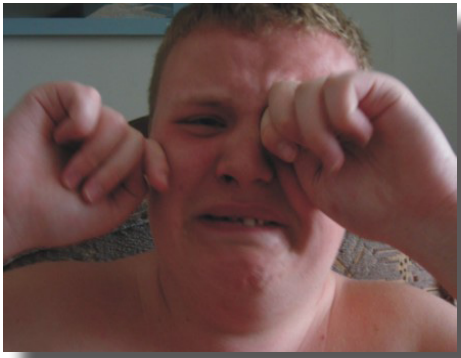

Dominantné využívanie zmyslovej vizuálnej modality a dobrá krátkodobá – mechanická pamäť u osôb s autizmom je niečo, čo sa dá v organizácii prostredia a v edukácii veľmi dobre využiť, a tým kompenzovať iné nedostatky postihnutia. Prostredníctvom **AAK** (**augmentatívnej a alternatívnej komunikácie**) poskytneme človeku s autizmom dôležité informácie, ktoré mu uľahčia porozumenie následnosti javov, činností.

Zviditeľníme mu čas dennými, týždennými, mesačnými plánmi, ktoré mu pomôžu pochopiť čo a v akom priestore sa bude vykonávať, ako dlho tieto činnosti budú trvať, čo bude nasledovať, atď.

Procesuálnymi schémami mu dokážeme podať návody na obsluhu jednotlivých zariadení, zjednodušíme mu výučbu sebaobslužných činností, spresníme postupnosť pri vykonávaní náročnejších úloh.

6.2. ALTERNATÍVNA AUGMENTATÍVNA KOMUNIKÁCIA

Vhodné prispôsobenie prostredia jednotlivcovi s autizmom a optimálny spôsob komunikácie je, ako sme už uviedli i v predchádzajúcej kapitole, jedným zo základných krokov k úspešnému výchovno vzdelávaciemu pôsobeniu.

K optimalizácii spôsobu komunikácie slúžia i prostriedky alternatívnej a augmentatívnej komunikácie.

Výraz augmentatívna pochádza z latinského slova – **augmentare – zosilnenie, zväčšovanie, rozširovanie**. Systémy augmentatívnej komunikácie, sú zamerané na podporu už existujúcich komunikačných možností a schopností. Ide tu teda o akési rozšírenie komunikačných schopností. Cieľom augmentatívnej komunikácie je zvýšiť kvalitu porozumenia reči a uľahčiť vyjadrovanie.

Systémy alternatívnej komunikácie sú tie, ktoré sa používajú ako náhrada hovorenej reči.

Výber komunikačného systému či jeho je vždy nutné posudzovať individuálne vzhľadom k možnostiam a schopnostiam dieťaťa a tiež v súvislosti s jeho vývojovou prognózou.

Je potrebné identifikovať rozdiely medzi komunikačnými potrebami indivídua a jeho momentálnymi schopnosťami a až potom určiť, ktoré AAK systémy, techniky môžu zdokonaliť receptívnu a expresívnu komunikáciu.

AAK v konečnom dôsledku pomáha umožniť jednotlivcom s poruchami komunikácie aktívne dorozumievanie a tým zapojenie sa do života v spoločnosti.

AAK nebrzdí rečové prejavy, ale naopak pôsobí ako jeden z dôležitých prostriedkov budovania hovorenej reči a optimalizácie jeho vývoja.

7. VÝCHOVA A VZDELÁVANIE K SAMOSTATNOSTI U DOSPELÝCH ĽUDÍ S AUTIZMOM V PODMIENKACH ŠPECIALIZOVANÉHO ZARIADENIA DRAHUŠKOVO

• METODIKA PRÁCE

V oblasti edukácie (vzdelávania a výchovy) autizmom postihnutých jednotlivcov v rámci špecializovaného zariadenia sú realizované činnosti celoživotného vzdelávania podľa rozpracovaných jednotlivých aktivít definovaných v zadaní projektu, metodológii aktivít, vstupov, výstupov a spätnej väzby.

V období jún 2013 až jún 2015 sa Drahuškovo zúčastnilo projektu „Sme samostatnejší", ktorý nám otvoril cestu k lepšiemu vzdelávaniu k samostatnosti dospelých ľudí s autizmom v podmienkach špecializovaného zariadenia a domova sociálnych služieb.

V rámci výchovy a vzdelávania k samostatnosti sme pre jednotlivých klientov **vytvorili nasledovný plán práce**:

1. Vypracovanie 5 ročnej vízie v spolupráci rodičov, zamestnancov KC Drahuškovo a odborníkov v problematike. V niektorých prípadoch išlo aj o spoluúčasť samotných klientov – rozhovormi o tom, kde a ako by sa chceli vidieť v budúcnosti.
2. Rozpracovanie celoročného individuálneho plánu pre klienta, so zameraním na výchovno-vzdelávací aspekt nadobúdania schopností a zručností potrebných pre samostatnejší život v budúcnosti.
3. Rozpracovanie čiastkových individuálnych pracovno-záujmových plánov na jednotlivé polroky (jeseň-zima/jar-leto)
4. Podľa individuálneho plánu na prvý polrok vypracovávanie pomocných konkrétnych postupov a konkrétnych pomôcok na dosiahnutie cieľov vytýčených v individuálnom pracovno-záujmovom pláne.
5. Implementácia konkrétnych pomôcok a postupov do života a denných aktivít klienta v Drahuškove. (Spolupráca s rodičmi počas dovolenkových pobytov klienta s rodinou)
6. Vzdelávacie aktivity, porady so zamestnancami ohľadne zavedenia nových postupov a pomôcok do denných aktivít
7. Pozorovanie a analýza účinnosti a úspechov u jednotlivých postupov a pomôcok v dosahovaní vytýčených cieľov ich vplyv na samostatnejší život pre klienta.
8. Správy o pokroku zavedených postupov a pomôcok.

Na základe rozsiahlych pozorovaní správania a schopností a zručností klientov a po konzultácii s rodičmi a so zamestnancami KC Drahuškovo sme rozvrhli plány podpory pre klientov, ktoré sa vzájomne líšili podľa toho, čo bolo dôležité rozvíjať ako prvé.

NA POROVNANIE:

Klient 1

Oblasti rozvíjania a postupnosť krokov rozvoja k väčšej samostatnosti:

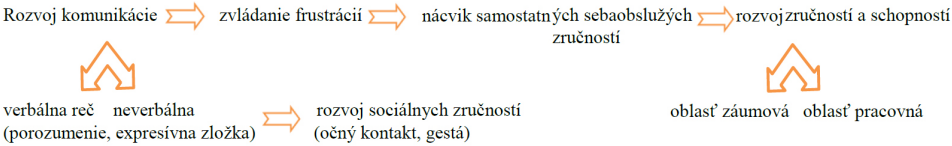

1. Rozvoj komunikácie ovplyvní zvládanie frustrácií (malo by nastať i čiastočné eliminovanie frustrácií)
2. Eliminovanie a zvládanie frustrácií by malo mať vplyv na jednoduchší nácvik sebaobslužných, sociálnych a ďalších záujmových i pracovných zručností a schopností

Klient 2 (klientka)

Oblasti rozvíjania a postupnosť krokov rozvoja k väčšej samostatnosti:

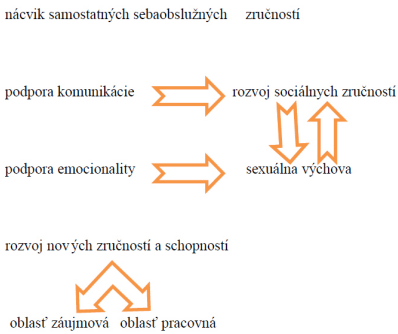

1. U klientky sa môže začať ihneď s nácvikom samostatných sebaobslužných činností.
2. Súbežne tu treba podporovať komunikáciu, emocionalitu a zdravé sexuálne porozumenie, ktorých rozvoj povedie k rozvoju nových sociálnych zručností
3. Popri už spomenutých zručnostiach a schopnostiach je treba pracovať u klientky na rozvoji nových zručností a schopností v oblasti záujmovej i pracovnej.

Na základe plánov podpory a vytvorených vízií, Každému obyvateľovi (klientovi) Drahuškova sa vypracoval **ročný individuálny individuálny vzdelávací (pracovno-záujmový) plán,** obsahujúci ciele rozvíjania v nasledovných oblastiach:

1. **komunikačných schopností** (vzbudzovanie potreby komunikovať, používanie viacslovných vyjadrení, zdokonaľovanie gramaticky správneho ústneho aj písomného prejavu, vyjadrenie prípadného nesúhlasu),

2. **sebaobslužných zručností** (rozvíjanie sebaobsluhy tak, aby postupne dosahovali čo najväčšiu samostatnosť v obliekaní, schopnosti výberu, osobnej hygiene, prípravy jednoduchých jedál, porozumení hodín a času, porozumení pracovného týždňa a víkendu, základných zručností pri nakupovaní a pod.)

3. **sociálnych zručností** (osvojovanie si vhodných primeraných sociálnych návykov, ktoré sú pre mnohých nás samozrejmosťou – pozdraviť a poďakovať bez upozornenia zo strany personálu, v prípade nesúhlasu prejaviť svoje jednoznačné slovné ,,nechcem" „neprosím si", porozumieť a použiť adekvátne sociálne správanie v rôznych každodenných situáciách v zariadení, ale aj mimo neho),

4. **záujmovej oblasti** (podnecovanie záujmu o to, čo im spôsobuje radosť a pohodu, podporu tvorivosti),

5. **pracovnej oblasti** (motivovanie k dokončeniu začatej práce, predlžovanie času sústredenia na jednotlivé pracovné úkony, snaha s rozvíjanie zručností pri jednotlivých denných pracovných činnostiach, zdokonaľovanie sa v jednotlivých pracovných úkonoch domácich prác, ale i prác na záhradke a pri opatere domácich zvierat).

8. KONKRÉTNE PRÍPADY ROZVOJA NIEKTORÝCH ZRUČNOSTÍ A SCHOPNOSTÍ U NIEKTORÝCH KLIENTOV

Klient 1

U **klienta 1** prioritne, ako už bolo spomenuté vyššie, bolo potrebné začať **riešiť oblasť komunikácie**, ktorej zdokonalenie (zo strany klienta i zo strany požiadaviek okolia) práve u tohto klienta následne mohlo ovplyvniť i rozvoj iných schopností a zručností v ďalších oblastiach jeho rozvoja.

Na základe pozorovaní, klient, vzhľadom na svoju diagnózu (f84) a vlastné špecifiká vnímania, spracovávania a porozumenia okolitých vnemov je odkázaný na jasnejšie, zrozumiteľnejšie a klientovi pochopiteľnejšie podávanie dôležitých informácií – v jeho prípade informácie zredukované na krátke a jednoduché verbálne informácie, podporené čo najjednoduchšou vizuálnou formou ich prezentácie.

Ako sa už vyššie spomenulo, oblasť komunikácie u ľudí s autizmom sa môže v niektorých prípadoch realizovať aj prostredníctvom AAK – napr. aj **vizuálnych pomôcok**, prípadne **PEC**s (**Picture Exchange Communication Program**).

OBLASŤ SEBAOBSLUHY

Táto oblasť sa v prípade prvého klienta zamerala na **zavedenie vizuálnej podpory** plánu práce v dielni. Bola to priestorovo a časovo určená aktivita, kde klient manuálne a tvorivo pracoval. Množstvo práce a spôsob však nebol konkrétne určený. Klient tu často javil známky frustrácie.

Zaviedol sa tam vizuálny plán práce, kde klient názorne vidí postupnosť krokov a zobrazenie konkrétnych činností. Tie sa potom začali odlišovať presným počtom vyrobených kusov, alebo počtom jednotlivých pracovných úkonov. Po takomto konkrétnom zrealizovaní práce sa klient javí pokojnejší – rozumie tomu, aká činnosť sa bude v keramickej dielni vykonávať a čo bude nasledovať.

V rámci pracovných aktivít v dielni **je aj možnosť výberu**. Výberom oddychových aktivít sa posilnila klientova motivácia pracovať v dielni, dokáže tak lepšie a dlhšie udržať svoju pozornosť pri jednotlivých úkonoch činností a začal sa menej zaoberať tým, čo bude neskôr. Tiež sa týmto rozvíja sociálna zručnosť dokázať si vybrať z ponúknutých možností.

Samotná dielňa sa v rámci procesu podporovania klientov k väčšej samostatnosti vizuálne prispôsobila potrebám klientov, pomôcky sa zorganizovali do jednotlivých skupín, ktoré sa následne jasne a zrozumiteľne označili obrázkom a nápisom obsahujúcich predmetov.

Toto všetko prispelo k tomu, že sa klient začal lepšie orientovať v pracovnej aktivite a tým je o niečo menej odkázaný na pomoc inej osoby.

Keďže klient má problémy s porozumením abstraktných pojmov a porozumením plynutia času, vizuálne sprístupnenie elementu času a trvania v dennodenných aktivitách sa dokázalo výrobou a aplikáciou jednoduchej pomôcky „časovača" ako aj nastaviteľnými hodinami s červeným vizuálnym poľom.

Pri sebaobslužných činnostiach podpora k samostatnosti v prípade tohto klienta rovnako viedla cez sprístupnenie informácií a zvizualizovanie následností postupu jednotlivých úkonov. Vizualizácia sa zaviedla najmä pri samostatnom sprchovaní a umývaní jednotlivých častí tela, kde klient v minulosti zabúdal na umývanie niektorých častí.

Rozvoj komunikácie tak prispel u klienta i k rozvoju ďalších schopností a zručností aj v oblasti sebaobsluhy, nadobúdanie nových zručností v pracovnej a záujmovej oblasti.

SOCIÁLNA OBLASŤ

V oblasti rozvoja nových **sociálnych schopností** sme sa okrem nácviku základných druhov sociálneho správania adekvátneho pre jednotlivé spoločenské udalosti v individuálnych plánoch pre klienta zamerali aj na podporu porozumenia súvislostí medzi odmenou za prácu a možnosťou použiť ju za výmenu odmeny biologického uspokojenia. Tento cieľ sa zároveň spájal s príležitosťou stretávania sa s širšou komunitou ľudí – v cukrárni, v obchode, na plavárni a pod. a tiež učiť sa **sociálne adekvátnemu správaniu** v takýchto situáciách.

Pri tejto príležitosti boli ako pomôcky pre klienta vytvorené sociálne príbehy, ktoré klientovi umožnili lepšie porozumenie sociálneho správania v konkrétnych spoločenských situáciách.

Klient začína pomaly rozumieť sociálnej úlohe peňazí, pri nakupovaní už vie, že si peniaze má vybrať z peňaženky, podá ich predavačke pri pokladni a zoberie si drobné aj s tovarom svojho záujmu.

PRACOVNÁ OBLASŤ

V oblasti pracovnej sa dosiahli evidentné výsledky vo väčšej sústredenosti na prácu názorným predstavením množstva a času úkonov a pri učení sa novým pracovným zručnostiam najmä použitím procesuálnych schém. (vpravo)

Klient 2

Podľa predbežných pozorovaní, klientka mala na začiatku sledovaného obdobia rozvinutú už celkom bohatú škálu **zručností a schopností** potrebných pre samostatnejší život v budúcnosti. Našou úlohou bolo nadviazať na tieto, už nadobudnuté schopnosti a zručnosti, prehĺbiť ich, a zároveň učiť nové.

V rozvoji k väčšej samostatnosti sa v sledovanom období kládol veľký dôraz na rozvoj sebaobslužných **zručností** a **schopností**.

V upevňovaní už vytvorených návykov v sebaobslužných úkonoch pri:

- obliekaní,
- triedení prádla,
- v osobnej hygiene a
- pri stolovaní,
- prebiehal v sledovanom období aj nácvik niektorých nových zručností či schopností.

Išlo najmä o:

- rozvoj prípravy jednoduchých jedál a nápojov, ktoré by dokázala klientka vykonávať čo najsamostatnejšie,
- rozvoj matematických zručností a schopností súvisiacich s porozumením množstva vydaných a prijatých peňazí (a s tým súvisiaci rozvoj lepšieho porozumenia sociálnej úlohy peňazí a hodnoty niektorých typov tovaru).

Nácvik samostatných schopností v oblasti prípravy jednoduchých jedál bol tiež súčasťou vzdelávania a výchovy k väčšej samostatnosti.

<u>Najskôr prebehlo pozorovanie aktuálnej úrovne</u> s tým spojených potrebných zručností a schopností.

Priebeh pozorovania sa zaznamenával a výstup z neho je k nahliadnutiu v spise klientky v KC Drahuškovo. V skratke môžeme povedať, že klientka prejavila prijateľnú zručnosť vo vyhľadávaní receptu z kuchárskej knihy, vedela recept prečítať a pri čítaní po jednotlivých vetách porozumela v dostačujúcej miere aj obsahu prečítaného.

Orientácia v prostredí pracovnej kuchynky a uloženia potrebných pracovných náčiní bola tiež dostačujúca. Problémy robil čas, tu sa museli použiť kuchynské minútky a nasledovanie jednotlivých krokov prípravy jedla, kde sa klientka v texte receptu strácala. Samostatné obsluhovanie variča bolo tiež nedostačujúce, objavili sa niektoré riziká, ktoré bolo treba vziať do úvahy pri ďalších krokoch rozvoja k samostatnosti.

<u>Na základe pozorovaného, bol vytvorený výstup</u>, v ktorom sa zakotvili **ciele** podpory samostatnosti v tejto sfére.

Na základe cieľov, pre klientku bolav priebehu nasledujúceho obdobia vytvorená:

- prijateľnejšia forma obrázkovo-slovného receptu,
- obrázkový postup procesu prípravy jedla
- a tiež plán výučby práce s varičom.

OBLASŤ KOMUNIKÁCIE

Keďže komunikačné zručnosti a schopnosti u klientky boli rozvinuté v takej miere, že sa dokázala jasne a zrozumiteľne verbálne i neverbálne vyjadriť, komunikovala (samozrejme, v adekvátnej miere) funkčne, čítala (tu však treba podotknúť, že prevažovalo čítanie bez celkového porozumenia) a vedela sa aj písomne vyjadriť, vo vcelku korektnej gramatickej podobe.

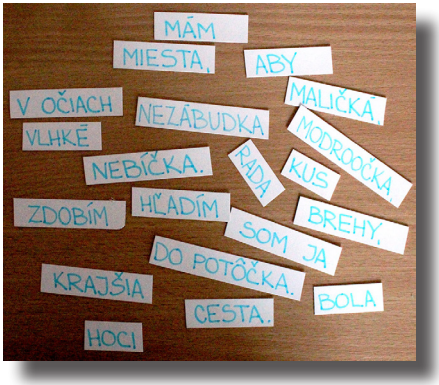

V komunikácii sa preto **nadviazalo na stupeň funkčnosti**, ktorý klientka vykazovala a **<u>ciele sa naviazali na:</u>**

- zlepšenie porozumenia v čítaní,
- rozširovanie slovnej zásoby slovami získanými z prečítaných článkov z časopisov a kníh,
- vizuálnym skladaním aj gramaticky náročnejších viet z ponúknutých slov,
- slovnými hrami zameranými na rôzne rozširujúce rečové prostriedky (synonymá, antonymá, prirovnania, porozumenie rečových zvratov, metafor),
- dbalo sa aj na vnášanie humoru do tém a vysvetľovania humorných rečových zvratov, ktorým klientka na začiatku sledovaného obdobia nerozumela a odmietala ich.

<u>Vzdelávanie v tejto oblasti sa uskutočňovalo</u>

- **<u>spontánne</u>** – počas priebehu každodenných situácií v rôznych pracovných i výchovných aktivitách, ale i
- **<u>cielene</u>** – počas poobednej vzdelávacej aktivity, niektorej časti oddychu či v rámci iných voľnočasových aktivít.

Pri aktivitách zameraných na zlepšenie funkčnosti **komunikácie**, sa tiež klientka učila používať vety s obsahovým významom zodpovedajúcim istému komunikačnému zámeru a aktuálnej situácii. Klientka totiž inklinovala k použitiu zaužívaných spôsobov komunikácie vo všetkých (i diametrálne odlišných) spoločenských situáciách.

Zároveň sa podporovala snaha **udržať tému a smerovanie rozhovoru** a **výber vhodných** tém adekvátnych pre konkrétne sociálne situácie.

Pri podpore komunikácie sa pracovalo aj s rôznymi **ručne vyrobeným pomôckami**, napr. nastrihanými vytlačenými písmenkami, slovami, celými vetami...

Klientka zoraďovala nastrihané slová do väčších vetných celkov, celé vety do správneho poradia v rámci kontextu prečítaného textu, vyberala slová a vety, ktoré počula v prečítanom texte, sama sa snažila podľa prečítaného vybrať a usporiadať vety, o ktorých čítala.

Tiež používala rôzne **obrázkové pomôcky**, ktoré

- opisovala,
- situácie na obrázkoch zoraďovala podľa časovej postupnosti,
- zoskupovala príbuzné skupiny slov podľa istého kľúča a pod.

SOCIÁLNA OBLASŤ A OBLASŤ SEBAOBSLUHY

Rozvoj schopností v oblasti narábania s vlastnými financiami postupoval od:

- rozvoja samostatnosti v prijímaní peňazí,
- istej formy sporenia nadobudnutých peňazí,
- porozumenia množstva a hodnoty peňazí,
- až po zvládanie reálnych situácií pri platení za spotrebný tovar a prijímaní a uschovávaní vydaných drobných mincí z nákupu.

Ciele v oblasti rozvoja **sebaobsluhy sa prepojili s cieľmi v sociálnej oblasti**.

V KC Drahuškovo sa postupne začal **oddeľovať pracovný týždeň od soboty a nedele** a aj tieto dva dni sa začali postupne medzi sebou diferencovať.

Pracovný týždeň sa dnes končí piatkom, kedy sa klientom vyplatí finančná odmena za ich prácu a každý klient sa podpíše na výplatnej listine a uschová si svoje peniaze do vlastnej peňaženky. Tieto peniaze potom majú možnosť klienti minúť v sobotu pri návšteve obchodu, alebo v nedeľu na spoločnom výlete.

Samostatnosť pri nakupovaní a orientácii v obchode bol tiež jedným z cieľov sledovaného obdobia, na ktorý sme sa zamerali zároveň s nácvikom vhodného sociálneho správania v nových spoločenských situáciách.

Nácvik postupoval od **pozorovania** praktického a funkčného uplatňovania naučených vedomostí, schopností a zručností v podmienkach reálneho nákupu.

Bola poskytnutá nevyhnutná pomoc a asistencia v situáciách, ktoré si to vyžadovali. Hodnotila sa úroveň komunikačných schopností v procese nakupovania, schopnosť orientácie v neznámom prostredí, úroveň samostatného vyhľadávania nakupovaného produktu, proces platenia za nákup a ďalšia starostlivosť o nakúpené produkty.

Podľa zistenej úrovne rozvoja v jednotlivých oblastiach **bol vytvorený plán podpory** pre klientku, ktorý zahŕňal nácvik všetkých vyššie uvedených schopností a zručností, v niektorých prí padoch aj s pomocou istej vizuálnej podpory.

V sociálnej oblasti sa okrem nácvikov sociálne vhodného správania v rôznych spoločenských situáciách venoval pri vzdelávaní i priestor na lepšie **porozumenie priateľských a intímnych vzťahov**, čím sa začal proces vzdelávania klientky aj v sexuálnej oblasti, keďže je to mladá žena s istými nádejami do budúcna, k podobným témam inklinuje a táto oblasť je predmetom jej záujmu už dlhšiu dobu.

V spolupráci s inými odborníkmi bude potrebné pre klientku v dohľadnej dobe vytvoriť plán postupu podpory aj v tejto oblasti.

Hore - učíme sa pracovať s peniazmi

PRACOVNÁ OBLASŤ

Rozvoj nových zručností v *pracovnej oblasti* smeroval k podpore klientky v čo **najsamostatnejšom** vykonávaní **jednoduchých pracovných úkonov**, s čo najmenším usmerňovaním zo strany asistencie.

Taktiež sa v sledovanom období rozvíjala **schopnosť orientovať** sa v známych priestoroch pri vykonávaní zadaných úloh bez prítomnosti nápomocnej osoby. Tréning sa vykonával zvyšovaním náročnosti úloh a tiež predlžovaním časových úsekov ponechávania klientky pod dohľadom iba vzdialeného dozoru.

Hore - práca na dvore

Pri výučbe niektorých nových zručností sa využívali aj niektoré **obrázkové pracovné postupy alebo rôzne pracovné pomôcky.**

Hore - výplaty;
vpravo a dolu -
nákup

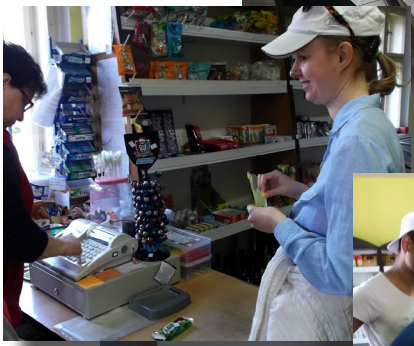

Hore - domáce práce
vpravo - nákup

Hore - domáce práce

9. NÁZORNÉ UKÁŽKY POMÔCOK, KTORÉ MOŽNO POUŽIŤ PRI ROZVOJI NIEKTORÝCH ZRUČNOSTÍ A SCHOPNOSTÍ POTREBNÝCH K VÄČŠEJ SAMOSTATNOSTI

PODPORA KOMUNIKÁCIE

Ak nie je úspešné **nacvičovanie vyjadrenia súhlasu a nesúhlasu** pomocou pohybov hlavy, môže sa začať aj zavedením **vizuálnej pomoci s nasledovnými pomocnými kartičkami:**

Klient sa postupne učil odtrhnúť si z panela adekvátnu kartičku a spolu s ňou ukázať príslušné gesto s palcom hore alebo dolu. Po zvládnutí tohto úkonu, klient je pobádaný používať už len gesto, s prípadnou pomocou kartičiek zavesených na krku. Neskôr sa pridáva krútenie hlavou s následným spájaním a podporou verbálneho vyjadrenia.

Program vizuálnej pomoci pri **vyjadrení základných potrieb:**

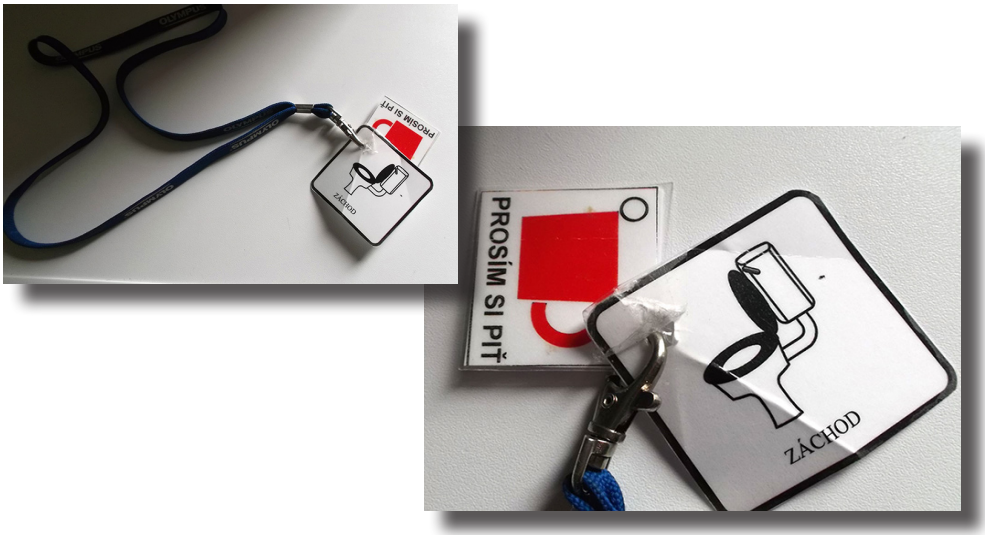

Podpora komunikácie a sociálnej interakcie u klienta s autizmom sa môže rozvíjať aj používaním **výmenného obrázkového systému**. Klient má napr. v období oddychu na výber z rôznych možností hier, s ktorými sa rád zabáva a je povzbudzovaný vybrať si hru či aktivitu, o ktorú mal záujem. Začať sa môže aj s menším množstvom výberu, ako je zobrazené:

Podpora **slovnej zásoby** a správneho tvorenia viet je možná a j prostredníctvom:

- komunikačných obrázkov na rozšírenie slovnej zásoby,
- pomôcky na vkladanie písmen a tvorení jednotlivých viet v správnom gramatickom tvare,
- tvorenia príbehov z vetných výstrižkov,
- skladania príbehov z kartičiek podľa časovej postupnosti,
- zdokonaľovania sa v globálnom či analyticko-syntetickom čítaní a v čítaní s porozumením a pod.

PODPORA SEBAOBSLUHY

Na **porozumenie následnosti aktivít** a rozvrhu dňa alebo jeho časti možno použiť **denný (týždenný, mesačný) plán**. Môže mať formu prehľadného kalendára, prenosného diára a to v písanej, vizuálnej (obrázkovej) alebo kombinovanej podobe podľa možností a schopností klienta. Najlepšie je, ak sa na jeho „skladaní" podieľa samotný klient. (vpravo)

POROZUMENIE ČASU

Plynutie času je pre ľudí s autizmom veľmi **abstraktný jav**, ktorý si nedokážu predstaviť. Aj tu platí zásada – vidieť, znamená vedieť. Pri znázornení plynutia času môžeme použiť nasledovné pomôcky:

Zvizualizovanie času špeciálnymi hodinami: (vľavo dolu)

Jednoduchý vizuálny „časovač":

„Odtrhávaním" jednotlivých farebných štvorčekov, pripevnených na podložke suchým zipsom, v približne rovnakých časových intervaloch, pomohlo klientovi zredukovať predstavu o čase prebiehajúcej aktivity na istú ohraničenú skutočnosť, ktorá má svoj začiatok, trvanie, ktoré sa dá odhadnúť a ***„viditeľne ubúdajúci čas"*** aj registrovať. (vpravo dolu)

Obrázkovo-slovný recept:

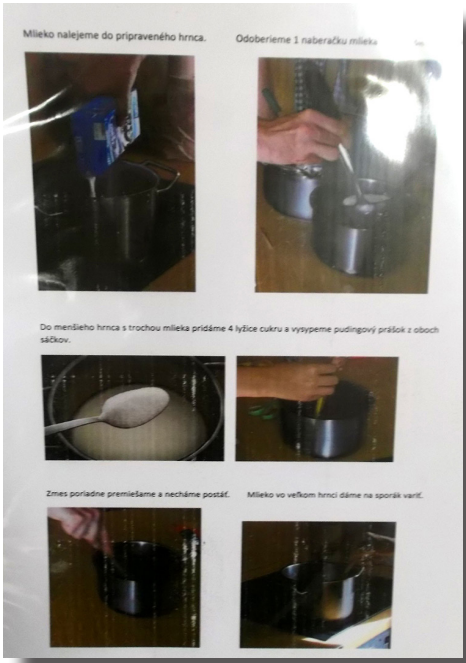

Pomôcky, ktoré sa môžu používať pri praktickom **nácviku počítania a priraďovania istej sumy peňazí** k niektorému nakreslenému tovaru:

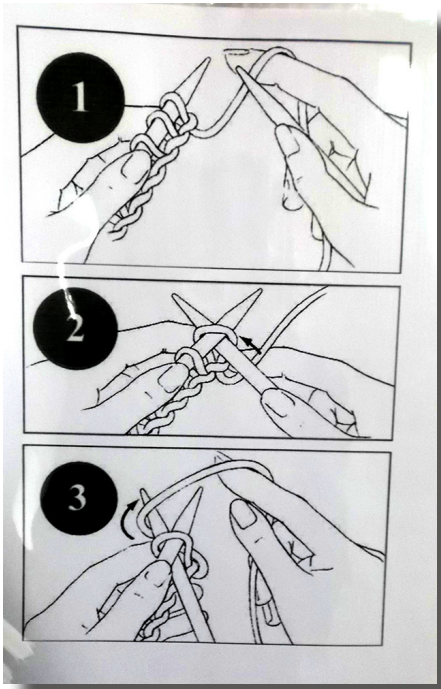
1
2
3

10. O PROJEKTE A O BUDÚCNOSTI STAROSTLIVOSTI O ĽUDÍ S AUTIZMUOM NA SLOVENSKU

Metodiku práce uvádzanú v tejto príručke KC Drahuškovo získalo, vyvinulo a implementovalo v priebehu projektu „Sme samostatnejší!", ktorý bol podporený programom Aktívne občianstvo a inklúzia v rámci Nórskych grantov.

Niektoré postupy existovali v Drahuškove už pred začiatkom projektu a vďaka projektu bolo možné na ne nadviazať, upraviť ich alebo vylepšiť. Iné postupy boli vyvinuté a implementované ako výsledok odborných konzultácií počas workshopov v spolupráci s Nórskou organizáciou Autism Society Norway (Nórska autistická asociácia), ktorá je zároveň partnerom projektu, a Oslo University Hospital (Univerzitná nemocnica v Osle).

Odborníci a členovia asociácie už na začiatku projektu Drahuškovu potvrdili, že svoju prácu vykonáva dobre, a pri príležitosti jeho ukončenia na májovom workshope v roku 2015 vyjadrili uznanie nad obrovským množstvom odvedenej práce.

Drahuškovský tím a zástupcovia z Nórska

Zároveň od nórskych partnerov Drahuškovo získalo potvrdenie, že je pripravené odovzdávať postupy a metódy svojej práce ďalej.

Zástupcovia z Nórska, sprava: Sylvi Storvik, Herman Storvik, pani Tetzchnerová, Stephen V. Tetzchner, Vibeke Jacobsson

Preto si Drahuškovo do nasledujúceho obdobia vytyčuje cieľ odovzdávať metódy prístupu práce a postupov pri vzdelávaní ľudí s autizmom:

- nasledovníkom Drahuškova (ľudom a organizáciám, ktoré sa rozhodnú zriadiť podobné zariadenie ako Drahuškovo)
- iným organizáciám zaoberajúcim sa pomocou ľuďom s autizmom a/alebo mentálnym postihnutím (DSS, a pod.)
- rodičom detí s autizmom,
- študentom odborov sociálnej práce,
- záujemcom o autizmus a prácu s ľuďmi s autizmom

Otázka celoživotného vzdelávania a čo najväčšieho osamostatňovania ľudí s mentálnym postihnutím aj po ukončení školskej dochádzky, prípadne ich umiestnenie do zariadenia, ktoré im tento prístup bude vedieť poskytnúť, je na Slovensku stále aktuálna a zároveň nedoriešená.

Naši priatelia z Nórska nás naučili, že zahraničie môže byť pre Slovensko stále **vzorom** v mnohých oblastiach, ktoré sa nemusia týkať výlučne porovnávania podmienok a materiálneho zázemia na Slovensku s podmienkami v zahraničí, ktoré bývajú často lepšie, avšak tiež sú len výsledkom nejakého vynaloženého úsilia.

Mali by sme si vziať príklad **zo spôsobu myslenia a z prístupu k tejto problematike** a jej riešeniu, pýtať sa a pozerať na to, čo v zahraničí robia inak, keď im to umožňuje dosiahnuť vyššiu podporu zo strany legislatívy a štátu? Základná časť odpovede je jednoduchá: dôležité, je **spojiť svoje sily a spoločne ťahať za jedno lano**. A ako má táto spolupráca vyzerať, je len na jednotlivých ľuďoch.

V náväznosti na túto úvahu medzi ďalšie plány **v dlhodobej vízii Drahuškova patria** nasledovné body:

- Pokračovať vo svojej prevádzke a zabehnutých postupoch práce a prístupu ku klientom
- Skontaktovať sa s inými inštitúciami a zariadeniami podobnými Drahuškovu, resp. poskytujúcimi rovnaký alebo podobný typ služieb
- Skontaktovať sa s jednotlivcami, ktorí majú záujem o autizmus
- Začať spoluprácu s týmito organizáciami a jednotlivcami v oblasti celoživotného vzdelávania ľudí s autizmom a výchovy týchto ľudí k vyššej samotatnosti a osobnej nezávislosti.
- Odovzdávanie vedomostí, poznatkov a metodík prístupu a práce iným organizáciám, jednotlivcom a začínajúcim organizáciám.

10.1. AKO PREBIEHAL PROJEKT

V hlavných rysoch bol projekt zložený z troch častí: teoretickej, praktickej a hodnotiacej.

Teoretická časť v sebe zahŕňala úvodné workshopy, vrámci ktorých prebehli dve odborné pracovné cesty - zástupcov našej organizácie do Nórska a zástupcov z Nórska do Drahuškova.

Tieto pracovné stretnutia sa stali odborným podkladom pre rozpracovanie ďalších plánov pre klientov v rámci vízie, ktorá bola pre nich stanovená na základe pozorovania a vyhodnocovania súčasnej úrovne schopností a zručností týchto klientov. Počas stretnutií prebiehali rozhovory a padalo množstvo otázok o situácií, pomeroch ale aj prístupe k ľuďom s autizmom v Nórsku a inde vo svete.

Stretnutie v Nórsku (2013) (hore)

Pracovné stretnutie s členmi Nórskoej partnerskej organizácie (2013) (hore)

Predstavenie systému práce v Nórsku (2013) (hore)

Stretnutie v Nórsku (2013) (hore)

Praktická časť obsahovala praktickú realizáciu IVP pripravených plánov klientov, „našich kamarátov", a trvala jeden rok. Počas tohto roku prebiehala implementácia konkrétnych pomôcok a postupov, ktoré boli zavedené, resp. vylepšené, u jednotlivých kamarátov. Tento proces bol zavŕšený záverečnými správami o postupe klientov, ktoré porovnávajú stav na začiatku a na konci projektu a dokumentujú vplyv novozavedených metodík u drahuškovských kamarátov.

workshop v Drahuškove (2013)

Workshop v Drahuškove (2013) (hore)

Posledná vyhodnocovacia časť bola zložená zo zovšeobecnenia postupov a princípov práce zavedených v Drahuškove počas projektu a spísania tejto príručky. Následne vyvrcholila záverečným workshopom, počas ktorého sa drahuškovský tím opätovne stretol s tímom z Nórska a Drahuškovo dostalo okrem potvrdenia, že svoju prácu vykonáva naozaj dobre, aj zopár odporúčaní do budúcna.

Za najdôležitejší odkaz, ktorý nám zahraniční hostia zanechali, považujeme nevyhnutnosť zdieľania vedomostí a skúseností a dôležitosť vzájomnej spolupráce.

Priatelia z Nórska s našimi kamarátmi (2015) (hore)

Pracovné stretnutie v Drahuškove (2015) (hore)

Záverečný workshop v Drahuškove (2015) (vľavo)

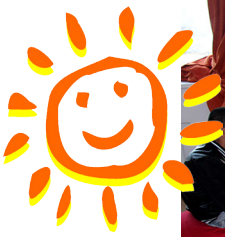

11. ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. HLINOVÁ, D., ŠIŠOVIČOVÁ J., LAKOŠTÍKOVÁ Z., MICHALIKOVÁ J. 2012. *Komunitný prístup v starostlivosti o dospelých ľudí s autizmom a podobnými postihnutiami v Drahuškove*. Bratislava: Slovenský skauting o.z., 2012. 63 s. ISBN 978-80-971045-0-4

2. FÁBRYOVÁ, J. 2013. *Záverečná práca. Rozvoj komunikačných schopností u detí s autizmom*. Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, 2013. 86 s.

3. BARBERA, M., RASMUSSEN, T. 2007. *The Verbal Behavior Approach: How to Teach Children with Autism and Related Disorders*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2007. 200 s. ISBN 9781843108528

4. FEINSTEIN, A. 2010. *A History of Autism: Conversations with the Pioneers*. Oxford: Willey-Blackwell, 2010. 400 s. ISBN 1405186534

5. HRDLIČKA M., KOMÁREK V. 2004. *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004. 208 s. ISBN 80-7178-813-9

6. JANOVCOVÁ, Z. 2004. *Alternativní a augmentativní komunikace*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 47 s. ISBN 80-210-3204-9

7. JELÍNKOVÁ, M., NETUŠIL, R. 1999. *Autizmus I. Problém komunikace u dětí s autismem (Metodická príručka IPPP)*. Praha: IPPP ČR, 2000.

8. PEETERS, T. 1998. *Autismus, Od teorie k výchovně vzdělávací intervenci*. Portál: Praha, 2002. 169 s. ISBN 9788071831143

9. PEETERS, T., GILLBERG, C. 1995. *Autismus: Zdravotní a výchovné aspekty*. Praha: Portál, 2003. 122 s. ISBN 80-7178-856-2

10. MKCH-10. *Medzinárodná štatistická klasifikácia chorôb a príbuzných zdravotných problémov*, 1994. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor.

11. 11. TETZCHNER, S. 2002. *Wprowadzenie do wspomagajacych i alternatywnych sposobow porozumiewania sie, (Introduction to augmentative and alternative communication)* 2002. 360 s. ISBN 83-912671-4-8

VZDELÁVANIE A VÝCHOVA ĽUDÍ S AUTIZMOM K VYŠŠEJ SAMOSTATNOSTI

metodická príručka

Metodická príručka vznikla v rámci projektu „**Sme samostatnejší**“, ktorý bol podporený programom **Aktívne občianstvo a inklúzia**, číslo zmluvy **SS-1-33**.

Autori publikácie

Mgr. Jarmila Fábryová

(odborný pracovník projektu, odborný terapeut)

Denisa Majtásová

(projektový manažér)

Grafická úprava

Denisa Majtásová

Tlač

Deltaprint s.r.o.

www.eeagrants.org
www.eeango.sk/aoi

Projekt je podporený programom Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizujú:

nadácia ekopolis

socia

NADÁCIA PRE DEŤI SLOVENSKA
CHILDREN OF SLOVAKIA FOUNDATION

ICELAND LIECHTENSTEIN NORWAY
eea grants

Ďakujeme za podporu!

DRAHUŠKOVO

Zriaďovateľ:
Drahuška a my...o.z.
Košická 56, 821 08 Bratislava

Realizačné pracovisko:
Komunitné centrum Drahuškovo
Drahuškovo 828, 916 16 Krajné

http://**www.drahuskovo.sk**